

רשימות

בפרשת השבוע

חקת

פרק י"ט פסוק ב'

ויקחו אליך פרה אדמה

מובא במדרש [במדבר רבה, חקת פרה י"ט] מפני מה כל הקרבנות זכרים וזו נקבה? אמר רבי איבו משל לבן שפחה, שטינף פלטין של מלך, אמר המלך תבוא אם ותקנח צואת בנה, כך תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל.

י"ל שההסבר של המדרש הוא כך שמעשה העגל היה חילול ה' גדול בכל העולם, שבני ישראל עבדו עבודה זרה מיד לאחר יציאת מצרים ומתן תורה, לכן הכפרה לכך שתבוא הפרה אדומה שאין בה טעם, ובזה הגויים מדברים סרה על ישראל לאמר מה העבודה הזאת לכם שהוא מצוה ללא טעם, ומכיון שרואים שמקיימים את המצוה הזאת ללא טעם, הרי זה קידוש ה' גדול, שמקיימים את המצוה רק בגלל רצונו יתברך, ולכן זה מעשה מצוה של קידוש ה', שמכפר על מעשה העגל שהיה חילול ה'.

פרק כ' פסוק ה'

ואת בעירם

רש"י: מכאן שחס הקב"ה על ממונם של ישראל.

קשה היכן רואים מהפסוק שחס הקב"ה על ממונם של ישראל, ואם הראיה היא בגלל הציווי להשקות את הבהמות, אולי הסיבה שכתוב להשקות אותם הוא כדי למנוע מהם צער בעלי חיים? וי"ל שהדיוק הוא מלשון הפסוק "ואת בעירם", שהפסוק מקשר את הבהמות עם בעליהם, והרי הקשר שלהם הוא רק קשר ממוני, ואם הסיבה להשקותם היתה בגלל מניעת צער בעלי חיים, היה צריך לכתוב בפסוק ואת הצאן ואת הבקר, שהם עומדים בזכות עצמם, ולהשקותם מפני צער בעלי חיים.

פרק כ' פסוק י"ב

לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ

קשה למה לא כתוב שמשה ואהרן בעצמם לא יכנסו לארץ, וכתוב את זה רק כלפי בני ישראל, שמשה ואהרן לא יביאו אותם לארץ ישראל?

י"ל שבודאי עונשם היה שגם לא יכנסו בעצמם לארץ, אך העונש נאמר באופן זה כיון שהחטא שלהם היה בנוגע לבני ישראל, שנאמר "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל", וממילא זה מידה כנגד מידה, שלא יביאו אותם לארץ, שכיון שלא קידשו את ה' לעיני בני ישראל, כמו כן לא יזכו לקדש את ה', להביא את בני ישראל לארצם. [עיין במדבר יד טז, ששם נאמר לא באים לארץ זהו חילול ה'] והוא גם מילוי הבטחת ה' לאבות האומה להביאם לארץ.

וישלח משה מלאכים

לכולם שלח משה מלאכים לפתוח איתם בשלום, כמו שמובא בפסוקים כאן, וכן מובא בנביא כמו שמובא בהפטרה על סדרא זו, אך קשה מדוע אצל אדום ניסה משה פעמיים, ולמה לא הספיק פעם אחת לאחר שהשיבו בשלילה?

וי"ל שאמנם השיבו בשלילה, אבל כל זמן שלא הגיבו בתנועות מלחמה, יש עדיין סיכוי שיסכימו, מה שאין כן שאר המלכים [במדבר כא, כג] ישר הגיבו בצעדים ממשיים של מלחמה, לבקשת משה לעבור בארצם, ויש ללמוד מכאן שבשביל לעשות שלום צריך לעשות הכל ולא לפחד משלילה ואימים, אבל כל זה עד שמגיעים לצעדי מלחמה ממשיים, שאז צריך להפסיק עם נסיונות אלו, ועיין גם מה שכתבנו ברשימה הבאה.

נעברה נא בארצך לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאל עד אשר נעבור גבלך

רש"י: מי בורות היה צריך לומר, אלא כך אמר משה, אף על פי שיש בידינו מן לאכול, ובאר לשתות לא נשתה ממנו, אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם, מכאן לאכסנאי שאף על פי שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני, כדי להנות את אושפיזו. [תנחומא יב].

אך אדום סירבו לבקשת בני ישראל, ולכן שוב בקשו מהם כמו שנאמר בהמשך [יט] "במסילה נעלה, ואם מימך נשתה אני ומקני ונתתי מכרם, רק אין דבר, ברגלי אעברה".

קשה על זה איך לומדים מכאן לכל אכסנאי שיקנה מהחנווני-בעל הבית, כדי להנות את אושפיזו, אולי כאן משה רבינו אמר שיקנו המים מאדום ולא ישתמשו במי הבאר שהיה עמם, כדי לפייסם בממון שיתרצו לתת להם לעבור בגבולם, כמו שמצינו שגם פייסם בדיבור "אעברה נא" ככתוב במפרשים [ולא כמו אצל סיחון בלי המילה "נא"]?

צריך לפרש שמכיון שאמרו "ונתתי מכרם" ורצו כאן לפייס את אדום בכסף, מדוע אם כן נאמר גם בתחילה "לא נשתה מי באר" [שפירושו שנשלם עבור המים, לפירש"י], מדוע צריך לאמר זאת פעמיים? אלא י"ל שמיתור זה למדו במדרש שבא ללמד שכל אדם יהנה את אושפיזו, אפילו שיש לו.

ואין ללמוד הלכה זאת ממה שנאמר לקמן [בפרק כא פסוק כב] אצל סיחון מלך האמורי "אעברה בארצך, לא נטה בשדה ובכרם, לא נשתה מי באר, בדרך המלך נלך, עד אשר נעבר גבלך", שגם שם נאמר אותו לשון כמו אצלנו, "לא נשתה מי באר, כיון ששם יש רק פסוק אחד, ואין ללמוד מפסוק זה, כי אולי רוצים לפייסם בממון שיתנו להם לעבור בגבולם, ולכן מציעים להם ממון, וכדכתבנו.

אך אם נעיין בחומש דברים שם מפורש בפסוק שהקב"ה מצווה את בני ישראל לפייס את אדום בכסף, שנאמר [פרק ב' פסוק ו'] "אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם, וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם", רק שצריכים אנו לדייק את לשון הפסוק "וגם מים תכרו מאתם בכסף", מדוע נאמר בלשון תכרו לשון כריית בור, ולא נאמר לשונות אחרים כמו שנאמר שם בהמשך לגבי סיחון נאמר [ב' כ"ח] "אכל בכסף תשברני ואכלתי, ומים בכסף תתן לי, ושתיתי רק אעברה ברגליי"? [אמנם רש"י מפרש שלשון תכרו הוא לשון מקח, עיין שם, אך עדיין קשה מדוע שינה הפסוק ללשון כרייה, ועוד שבחומש בראשית (ג, ה) רש"י מביא ג' פירושים ללשון כרייה, אחד כפשוטו לשון כרייה שהוא חפירה, עוד פירוש כמו רש"י אצלנו, והפירוש השלישי שהוא לשון כרי ערימה].

אולי י"ל שהפסוק מרמז לנו שצריך לפייס את אדום בעוד אופן, והוא שגם יחפרו את בורות המים, כיון שאדום דואגים שלא יהיה מספיק מים לעמם שלהם אם בני ישראל ישתו את מימיהם, לכן אמר ברמז שבני ישראל יכרו בורות בעצמם וגם ישלמו על המים מהם, ולכן אמרו להם פעמיים שישלמו על המים, כיון שבפעם הראשונה רמזו להם [עם הלשון תכרו] שמוכנים לחפור הבורות בעצמם.

ודע שמה שאמרנו שהסיבה לקנות מהם את המים בכסף הוא בשביל לפייסם שיתנו לבני ישראל לעבור בגבולם, הוא סיבה צדדית, כי הסיבה האמיתית היא שהקב"ה צוה לשלם להם על המים בכסף הוא, להראות להם שנתקיים ההבטחה לאבות [בראשית טו יד] "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

שך נאמר במדרש רבי תנחומא [חקת יב]

"נעברה נא בארצך וגו' מי באר, מי בורות היה צריך לומר, למדך תורה דרך ארץ, שההולך לארץ שאינו שלו ויש בידו צרכיו, לא יאכל ממה שיש בידו, אלא שלו יהא מונח, ויקנה מן החנוני, בשביל להנות, כך אמר להם משה, הברא עמנו, ומן אנו אוכלין, לא תאמר שאנו מטריחין עליך, שכר אתה עושה לעצמך, וכך אמר לו הקב"ה למשה "אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם", ומשה אמר להם לישראל, התירו להם כספכם, שלא יאמרו עבדים היו ועניים הם, הראו להם עשרכם וידעו שלא יאמרו הפסדתם בשעבוד, שכבר אמר הקב"ה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, וידעו שאין אתם חסרים כלום". עד כאן.

ואפילו שהסיבה שהקב"ה צוה לפייסם בכסף הוא סיבה מיוחדת שנאמרה היא רק כלפי אדם, והיא כדי להראות להם שיש לבני ישראל כסף אחרי שהיו עבדים במצרים וכמו שהבאנו את לשון המדרש, אך עדיין אפשר ללמוד מהפסוקים שלנו לכל אדם הבא אצל החנוני שיקנה אצלו בכסף, כיון שישנם שני פסוקים האומרים זאת ואחד מיותר ללמד דין זה, כמו שכתבנו לעיל.

פרק כ' פסוק כ"ו

את בגדיו

רש"י: את בגדי כהונה גדולה, הלבשהו והפשיטם מעליו, לתתם על בנו בפניו, אמר לו הכנס למערה, ונכנס, ראה מטה מוצעת ובר דולק, אמר לו עלה למטה, ועלה, פשוט ידיך, ופשט, קמוץ פיך, וקמץ, עצום עיניך, ועצם, מיד חמד משה לאותה מיתה, וזהו שנאמר לו כאשר מת אהרון אחיך, מיתה שנתאוות לה.

צריך להבין מה המיוחד במיתה זו של אהרון שאותה חמד משה?

י"ל שהצורה שבה החזיר להקב"ה, את כל התנועות והחושים אחד אחר השני היה כל כך מיוחד עד שנתאוה למיתה זו, שנתן רווח בין דבר לדבר, להתבונן במיתתו של האדם החי ולחזור בתשובה, וכל פעולה ופעולה במיתה בפני עצמה, וכך נתן והחזיר לקב"ה את נשמתו אט אט, ראשית התחיל עם ההליכה, והרי אפשר ללכת עם הרגליים לדבר מצוה או עבירה, לכן אמר לו עלה על המיטה ואז ניטל ממנו אפשרות זו, ומחזיר את כח ההליכה לקב"ה, אך עדיין אפשר לעשות עם הידיים הרבה מעשים, אמר לו פשוט ידיך, ואחר כך אמר לו קמוץ פיך שהרי אפשר לעשות הרבה עם הפה אפילו שאין ידיים ורגליים, וכמו שכתוב במשלי [יח כא] "מוות וחיים ביד לשון", ואחר כך אמר לו עצום עיניך, שהרי יכול עדיין לרמוז ולקרוץ עם העיניים, ואחרי עצימת העיניים עכשיו לא שייך לעשות מצוה או עבירה בפעולת הגוף, ונשאר רק המחשבה, ולבסוף מחזיר את כל כולו ואת נשמתו לאדון אשר יצרה ככתוב בתהילים [לא, ו] "בידך אפקיד רוחי".

פרק כ' פסוק כ"ח

ויפשוט משה את אהרון את בגדיו

קשה מדוע נאמר בפסוק פעמיים את המילה "את", מדוע לא נאמר בקצרה, ויפשוט משה את בגדי אהרון? יש לומר שמכאן למדו חז"ל בתורת כהנים שהיה כאן נס, שהלבישו את אלעזר כסדר, מיד כשהורידו הבגדים מאהרן.

פרק כ' פסוק כ"ט

כל בית ישראל

רש"י: האנשים והנשים, לפי שהיה אהרון רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו.

קשה למה כתוב ומטיל אהבה בין בעלי מריבה, שיכתוב ומטיל שלום, שהרי אנו רוצים שישורר שלום בין בעלי מריבה, מדוע צריך שיהיה כאן אהבה?

וי"ל שישנם שני סוגי עושי שלום, האחד דואג שישכון שלום בין בעלי המריבה על ידי שהוא מגשר על הפערים בין הצדדים ועושה פשרות בין הצדדים, אך בסוג כזה של גישור אמנם יש שלום, ומפסיקים לריב, אך האנשים לא שמחים, כי היו צריכים לוותר על רצונם, וקיבלו רק חלק ממבוקשם.

אך לעומת זאת יש את המגשר החכם, שגורם שלא רק יפסיקו לריב, אלא גם מטיל אהבה בין הצדדים, וממילא כל אחד רוצה מרצונו לוותר לשני, וממילא כולם שמחים, וכזה היה אהרון הכהן, ולכן כולם בכי במיתתו, ולכן כתוב ברש"י ומטיל אהבה ולא רק שלום.

פרק כ"א פסוק א'

יושב הנגב

רש"י: זה עמלק, שנאמר עמלק יושב בארץ הנגב, ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם, והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונו לשון כנען, אמרו נתפלל סתם, שנאמר אם נתון תתן את העם הזה בידי.

במצות חג הסוכות נאמר בפסוק "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, בהוציא אותם מארץ מצרים" [ויקרא כג, מג].

יש מצוה בלילה הראשון של ישיבת סוכה [אורח חיים סימן תרכ"ה מ"ב סק"א] להתכוין זכר ליציאת מצרים, וגם זכר לענני הכבוד שהקיפו אותם, להגן מהשרב ומהשמש [ב"ח].

הטור באורח חיים [סימן תרכ"ה] שואל מדוע יושבים בסוכה בתשרי ולא בניסן, שהרי בניסן יצאו ממצרים ואז ישבו בסוכות? מתרץ על כך הטור שבניסן לא ניכר שעושים זאת לשם מצוה, מה שאין כן בתשרי שאז מנהג העולם להיכנס לבתים, והוא יוצא ובונה סוכה, ממילא ניכר הדבר שהוא עושה זאת לשם מצות המלך ועושה סוכה.

הגר"א מוילנא [הגר"א על שיר השירים פרק א, ד] מתרץ שעיקר הישיבה בסוכה הם לזכר ענני הכבוד והיא היתה מאמצע חודש תשרי, כיון שמאז שחטאו בחטא העגל העננים עזבו אותם, וחזרו אליהם בבניית המשכן שהיתה באמצע תשרי [לפ"ז קצת קשה לשון הפסוק "בהוציא אותם מארץ מצרים"].

לאחר כל דברים אלו נשאלת השאלה על איזה עננים כבוד על האדם לכיון כשהוא מקיים את מצות הישיבה בסוכה, האם על העננים של ניסן או של תשרי?

י"ל שלפי הרש"י אצלינו הדבר מיושב, והוא שיכוין בכללות על "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" על ענני הכבוד שהגנו עליהם מהשרב ומהשמש, ובו נכלל כל השיטות, ויצא בזה ידי חובתו לכתחילה, ואם בתפילה על מלחמה מועיל תפילה כוללת, ולא פרטנית, כנראה שיועיל גם לכוונת מצוה. [אף על פי שאפשר לחלק, עוד יש לדעת שישנו עוד פירוש המובא בספר הרוקח בהלכות סוכות (ריט) והוא שבני ישראל ישבו בסוכות בשנת הארבעים כשצרו לכבוש את ערי האמורי והכנעני, כי בשדה היה מסך עליהן, וז"ל "וזהו למען ידעו דורותיכם כי בסוכות, שלא יחשבו מאבותינו אברהם יצחק ויעקב אנחנו יושבים בארץ, אלא ידעו שיצאו ממצרים וצרו על הערים ונתנם ביד ישראל", לפי פירוש זה יוצא שכך יש לכיון כשנכנסים לסוכה, ולפי מה שכתבנו די לכיון על העננים בכללות].

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com